

навчальних досягнень студентів з певних дисциплін.

Використана література:

1. Безносок О. О. Актуальні аспекти євроатлантичної інтеграції України: кредитно-модульна система навчання : навч. посіб. / О. О. Безносок. – К. : Інфодрук, 2007. – 241 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Підласий І. П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти / І. П. Підласий. – К. : Видавничий Дім “Слово”, 2004. – 616 с.
4. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе : учебное пособие для вузов / Д. В. Чернилевский. – М. : Юнити-Дана, 2002. – 437 с.

References:

1. Beznosiuk O. O. Aktualni aspekty yevroatlantychnoi intehratsii Ukrainy: kredytno-modulna systema navchannia : navch. posib. / O. O. Beznosiuk. – K. : Infodruk, 2007. – 241 s.
2. Honcharenko S. U. Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk / S. U. Honcharenko. – K. : Lybid, 1997. – 376 s.
3. Pidlasyi I. P. Praktychna pedahohika abo try tekhnolohii. Interaktyvnyi pidruchnyk dlia pedahohiv rynkovoi systemy osvity / I. P. Pidlasyi. – K. : Vydavnychy Dim “Slovo”, 2004. – 616 s.
4. Chernilevskiy D. V. Didakticheskie tekhnologii v vysshey shkole : uchebnoe posobie dlya vuzov / D. V. Chernilevskiy. – M. : Yuniti-Dana, 2002. – 437 s.

Серегина И. Ю. Характеристика технологии рейтингового учёта результатов учебной деятельности студентов ВУЗов.

В статье рассмотрены особенности и характеристику технологии рейтингового учета результатов учебно-познавательной деятельности студентов ВУЗов.

Ключевые слова: рейтинг, рейтинговый учет результатов обучения, рейтинговая оценка, активизация учебной деятельности студентов.

Seregina I. Ya. Description of technology of rating account of results of educational activity of students of Institutes of higher.

This article deals with features and characteristic of technology of rating records of results of education and cognitive activity of students of university.

Keywords: rating, rating records of the results of the study, rating assessment, activation of learning activities of students.

УДК 378.091.12-057.87

Сисоєва А. М.

СУТНІСТЬ ФЕНОМЕНУ НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ СТУДЕНТІВ ВНЗ

У статті розкрито сутність феномену та розглянуто трактування вченими поняття “навчальне середовище”, бачення його структури в педагогічному контексті, компоненти та способи реалізації. На основі аналізу наведено власне визначення навчального середовища.

Ключові слова: навчальне середовище, освітній простір, проектування навчального середовища.

Одним із головних завдань будь-якого суспільства є створення оптимальних умов для розвитку молодого покоління, адже саме молодь у майбутньому буде визначати перспективи та шлях розвитку держави. Завдання, які визначені в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року та в Галузевій концепції розвитку неперервної педагогічної освіти спрямовані на забезпечення молоді якісною, конкурентоспроможною освітою відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки та особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, потребами на основі навчання протягом життя.

Значним чинником підвищення якості освіти є навчальне середовище студентів ВНЗ як визначальний компонент будь-якої педагогічної системи.

Теоретико-методологічним основам розв'язання проблеми взаємодії людини та середовища, його значущості для розвитку особистості в онтогенезі присвячені дослідження А. Бандури, Р. Бейкера, П. Белла, Л. Виготського, Г. Ковальова, К. Левіна, М. Моїсеєва, І. Ойла, Дж. Роттера, С. Рубінштейна, Д. Стоколса, Е. Толмена, М. Хейдметса, Г. Щедровицького, В. Ясвіна та ін. Різні аспекти впливу освітнього середовища на розвиток людини знайшли відображення в сучасних наукових дослідженнях І. Баєвої, Б. Бім-Бада, І. Булах, В. Вербицького, Б. Вульфова, Н. Гонтаровської, І. Єрмакова, Є. Климова, О. Коберника, Ю. Мануйлова, Л. Новікової, А. Петровського, Г. Пустовіта, А. Сбруєвої, В. Слободчикова, Л. Сохань та ін. Окремі проблеми педагогічного проектування навчального середовища розкриті в дослідженнях О. Авраменка, О. Анісімова, В. Беспалько, В. Бикова, Н. Брюханової, Л. Гордіна, Ю. Жука, О. Коваленко, В. Коротова, Б. Лихачова, Л. Новіково, Н. Селиванової, А. Терещука, В. Тименка, С. Ткачука та ін.

Аналіз праць цих і інших учених свідчить про істотне зростання масиву досліджень, присвячених проблемі створення та функціонування навчального середовища в закладах освіти. Проте питання проектування навчального середовища для студентів, зокрема для студентів, які навчаються за спеціальністю “Технологічна освіта” залишається все ще не розробленим.

Мета статті – розкрити сутність феномену навчального середовища: поняття, структуру, рівні та способи його організації.

Викладення основного матеріалу. Термін “навчальне середовище” в останній час широко вживається не тільки в наукових дослідженнях, а й у нормативних документах вищої освіти (наприклад, Закон “Про вищу освіту”, накази та постанови МОН України щодо впровадження інновацій у навчальне середовище освітніх закладів тощо). Однак, як зазначав В. Биков [1], необхідно розуміти неоднозначність, “розмитість” і “рухливість” цього терміну, що спричиняє протиріччя та ускладнення при його використанні.

Найчастіше визначення навчального середовища дається як частини навчального простору, що безпосередньо оточує суб'єктів навчального процесу й включає їх у себе. Так, наприклад, В. Ясвін [8] визначив навчальне середовище (НС) як систему впливів і умов формування особистості згідно з певним зразком, а також можливостей для розвитку цієї системи. При цьому він підкреслював, що “зразок” завжди носить соціально обумовлений характер.

В. Биков і Ю. Жук [1] трактували навчальне середовище як штучно побудовану систему, структура та складові якої створюють необхідні умови для досягнення цілей навчально-виховного процесу. Щодо цього вони, з одного боку, відмічають про те, що структура НС визначає його внутрішню організацію, взаємозв'язок і взаємозалежність між складовими елементами (ці складові й обумовлюють змістовну та матеріальну наповненість НС). З іншого – що ресурси, які включаються в діяльність учасників навчально-виховного процесу, набувають ознак засобів навчання та виховання. Автори вказують, що доцільно говорити про НС як про навколишнє середовище відносно інтелектуальних складових педагогічної системи – складових, які наділені природним або штучним інтелектом. Для кожної з цих складових може бути визначене відповідне НС.

У дослідженні В. Козирева навчальне середовище розглядалося з точки зору функціонування конкретної освітньої установи й визначається як конкретне середовище навчального закладу, що являє собою сукупність матеріальних, просторово-предметних і соціальних чинників й міжособистісних стосунків [4].

В. Слободчиков [7] навчальне середовище визначав одночасно і як певну територію, яка пов'язана з масштабними явищами в галузі освіти, і як частину соціального простору, в межах якої здійснюється нормована освітня діяльність, і як єдність, цілісне утворення в галузі освіти, що має свої межі, яке уточнюється окремо (світовий освітній простір, міжнародний освітній простір, європейський освітній простір, освітній простір регіону, школи, шкільного класу тощо).

В. Биков [1], розглядаючи інтелектуальну складову педагогічної системи як основний елемент сучасної освітньої парадигми, приходять до висновку, що навчальне середовище характеризують чи відображають такі його аспекти, підсистеми: учнівсько-групову (мікросоціум навчальної групи/груп), вчительську та систему засобів навчання (сукупність матеріальних і інформаційних об'єктів) тощо. Вчений вважав, що НС та педагогічні системи в цілому входять до складу глобального освітнього простору, складають його частку, утворюючи в цьому просторі підпростір засобів і технологій інституціональної системи освіти.

Разом з цим вчений зазначав, що НС є спеціалізованим і цілеспрямованим підпростором глобального освітнього простору, засоби й технології якого формуються навчальними закладами та підпорядковані цілям навчання й виховання з конкретної навчальної одиниці або їхніх сукупностей (навчальний модуль, предмет, спеціальність тощо) для конкретного контингенту тих, хто навчається.

Різноманітність навчальних середовищ обумовлюється різноманітністю видів навчальної діяльності. А. Гуржій, Ю. Жук і В. Волинський відзначали, що елементарним НС можна вважати таке, яке виникає при спілкуванні в системах “студент-підручник”, “студент-студент/студенти”, “студент-викладач”, “студент-засіб навчання”, “студент-комп'ютер” тощо [2]. Такі середовища вони відносили до навчальних середовищ першого рівня. Ці НС складають більш загальні середовища (другого рівня) – класи, групи, які в свою чергу є складовими навчального закладу (НС третього рівня). Сукупність НС різного рівня забезпечує досягнення різних цілей, залучаючи до реалізації процедур навчання ті структури й складові, які притаманні відповідному середовищу.

Вчені зазначали, що як будь-якій матеріальній системі, НС властива невичерпна множина внутрішніх і зовнішніх зв'язків, здатність до переходу від одного стану до іншого. Динаміка зміни станів НС характеризується рухомістю його структури при відносній стабільності атрибутів середовища. Разом з цим вони вказували на те, що рухомість структури НС першого рівня визначається рівнем умінь і навичок суб'єкта навчання, які змінюються в процесі навчання. При чому, як підкреслюють учені, забезпечення позитивних змін у рівні знань, умінь і навичок є головною метою створення навчального середовища.

Відомий учений, академік В. Глушков, розглядаючи макроекономічні моделі та принципи побудови автоматичних систем, наголошував на тому, що при здійсненні навчально-виховного процесу НС бере участь у розв'язанні навчального завдання. Вчений представив модель НС, спираючись на узагальнену модель задачі, яка включала в себе дві відносно незалежні, але діалектично взаємозумовлені й взаємопов'язані частини: формуючу (опис проблемної галузі та формулювання цілей завдання) та реалізуючу (дійову частину завдання).

У педагогічному контексті Г. Ковальов і Ю. Абрамова [3] до структури навчального простору включали наступні складові:

– фізичне оточення – архітектура шкільної будівлі, ступінь відкритості-закритості конструкцій внутрішньо шкільного дизайну, розмір і просторова структура класних та інших приміщень у будівлі школи, легкість їх просторової трансформації при необхідності;

– людські чинники – просторова й соціальна щільність суб'єктів навчально-виховного процесу, ступінь скупченості та його вплив на соціальну поведінку, особистісні особливості й успішність учнів, зміна персонального й міжособистісного простору залежно від умов конкретної шкільної організації, розподіл статусів і ролей, статеві, вікові і національні особливості учнів і вчителів;

– програму навчання – стиль викладання та характер соціально-психологічного контролю, кооперативні або ж конкурентні форми навчання, зміст програм навчання (їх традиційність, консерватизм або гнучкість) тощо.

У навчальному середовищі університету Л. Панченко визначила наступні компоненти [6]:

– просторово-семантичний – обладнання, організація простору й дизайн інтер'єрів; сайти інститутів, віртуальні кафедри, електронна бібліотека, віртуальні музеї, педагогічні

сайти викладачів і студентів; символічний простір (герби, традиції);

– технологічний (зміст і організація навчального процесу) – концепції навчання, навчальні програми, навчальні плани, підручники), методичний (форми та методи організації освіти у НС) і організаційний (управлінська культура, управління знаннями) компоненти;

– інформаційно-комунікативний – інформаційні компетенції викладачів і студентів; стиль спілкування та викладання, цінності, установки, стереотипи, віртуальні спільноти;

– імовірнісний – ніші та стихії НС тощо.

Щодо складових НС А. Гуржій, Ю. Жук і В. Волинський [2] наголосили, що в першу чергу ними виступають засоби навчання. Під засобами навчання вчені розуміють матеріальні об'єкти, які формують НС та використовуються у навчальній/учбовій діяльності. Засоби навчання в сучасній освіті є невід'ємною складовою навчальної діяльності, в процесі якої відбувається засвоєння знань, умінь і навичок, набуття системи відповідних компетентностей.

Як і будь-яка інша система НС підлягає проектуванню. На думку В. Ясвіна [8] проектування навчального середовища пов'язане з таким поняттям, як педагогічний потенціал середовища, що представляє собою єдність кількісних і якісних педагогічних можливостей навколишнього середовища, які актуалізуються й у результаті саморозвитку, й при створенні сприятливих умов. Це поняття є інтеграційним і становить єдність компонентів середовища, що мають специфічну суть. В. Ясвін відзначає, що розглядаючи компоненти НС окремо, стає очевидним, що вони надають різні виховні дії не тільки за інтенсивністю й частотою, але й за напрямками. Тобто, компоненти детермінують різні сторони розвитку молодого покоління: етичну, ідеологічну, інтелектуальну, естетичну тощо. На підставі цього він виділяє відповідні види педагогічного потенціалу середовища: етичний, ідеологічний, інтелектуальний та ін. До того ж, один компонент середовища може одночасно містити кілька потенціалів різного напрямку.

Залежно від можливості цілеспрямованої актуалізації Л. Панченко виділила три типи педагогічного потенціалу середовища [6]:

– що само актуалізується, відносно стійкий, що не піддається прямій зміні в результаті людської діяльності, а самореалізується за закладеною від початку програмою, що змінюється лише відповідно до об'єктивних умов, які включають і непрямий вплив людини (елементи потенціалу природного середовища, суспільної свідомості та ін.);

– що частково самоактуалізується, піддається цілеспрямованому вдосконаленню в певних межах відповідно до потреб людей (підвищення культурного рівня населення тощо);

– що актуалізується лише в результаті цілеспрямованої людської діяльності відповідно до суспільних інтересів, потреб, бажань (створення виховних установ, організація і проведення дозвільних заходів і так далі).

Отже, можна зазначити, що фахівці в галузі педагогіки, знаючи потенціал середовища, зможуть не тільки використовувати його можливості у виховному процесі, а й на основі цілеспрямованої актуалізації педагогічного потенціалу різних компонентів проектувати середовище відповідно до потреб педагогічного процесу.

Щодо способів проектування навчального середовища Ю. Мануйлов виділяє наступні [5]:

– диференціація – забезпечує розрізнення та розділення середовища на ніші й стихії, з яких воно складається;

– інтеграція – процедура включення в педагогічний процес у відомому виді раніше не задіяних, але існуючих складників середовища;

– генерування – створення чогось такого, що досі не існувало, на базі наявного, у потенціалі можливого й такого, що допускається його попередніми умовами;

– декомпенсація – видалення, ліквідації, усунення, вилучення, виведення, анулювання або екранування і блокування небажаних складників середовища, що заважають досягненню управлінського результату тощо.

В. Козирев [4] додав до цього списку параметри дислокації й передислокації, тобто зручнішого розміщення або переміщення в середовищі його різних компонентів з метою

оптимізації виховного процесу, спрямованого на формування позитивної особистості. Він показав, що дослідження педагогічного потенціалу середовища є пізнавальною діяльністю, спрямованою на виявлення, аналіз і прогнозування розвитку педагогічних можливостей середовища. Цей процес здійснюється на трьох рівнях, які визначаються відповідними об'єктами вивчення [4]:

– макрорівень, на якому розкриваються найбільш загальні сутнісні педагогічні характеристики середовища загалом (країни, регіону, багатомільйонного міста), що впливають як позитивно, так і негативно на формування особистості, й тенденції їх розвитку в майбутньому;

– макрорівень, на якому з великою точністю встановлюються реальні й перспективні педагогічні можливості конкретного мікросередовища (невеликого міста, селища, мікрорайону, вулиці, ВНЗ, шкільного класу або однієї сім'ї) та визначити оптимальні шляхи його педагогізації;

– особистісно-орієнтований рівень, на якому виявляються значущі для конкретної особистості чинники, які чинять і позитивний, і негативний вплив, і, відповідно, можливості посилення або ослаблення їх дії.

В. Слободчиков [7] визначив способи організації освітнього середовища залежно від типу зв'язків і відносин. Це [7]:

– за принципом одноманітності (домінують адміністративно-цільові зв'язки і відносини, показник структурованості наближується до максимуму);

– за принципом різноманітності (зв'язки і відносини носять конкуруючий характер, йде боротьба за ресурси, що руйнує освітній простір, показник структурованості наближується до мінімуму);

– за принципом варіативності як єдності різноманіття (зв'язки і відносини мають кооперуючий характер, йде об'єднання різного роду ресурсів у межах освітніх програм, показник структурованості наближується до оптимуму) тощо.

Висновки та перспективи подальших пошуків. Отже, проаналізувавши ряд запропонованого вченими трактування поняття “навчальне середовище”, пропонувану структуру, компоненти та способи реалізації НС, ми визначаємо навчальне середовище як системно-організовану сукупність засобів апаратно-програмного, організаційно-методичного забезпечення, орієнтованого на задоволення потреб майбутнього фахівця в послугах і ресурсах освітнього характеру.

Сутність НС розглядаємо у взаємодії та взаємодоповненні один одного соціально-культурних, психолого-педагогічних, техніко-технологічних та організаційно-управлінських аспектів.

У структурі НС визначаємо інформаційну, соціально-контактну та матеріальну складові.

Перспективи подальших пошуків передбачають розкриття особливостей навчального середовища для студентів, які навчаються за спеціальністю “Технологічна освіта”, його сутності та структури.

Використана література:

1. Биков В. Ю. Навчальне середовище сучасних педагогічних систем / В. Ю. Биков // Професійна освіта : педагогіка і психологія / за ред. І. Зазюна, Н. Ничкало, Т. Левовицького, І. Вільш. Україно-польський журнал. Видання ІV. – Ченстохова : Видавництво Вищої Педагогічної Школи у Честохові, 2004. – С. 59-79.
2. Гуржій А. М., Жук Ю. О., Волинський В. П. Засоби навчання : навчальний посібник. – К. : ІЗМН, 1997. – 208 с.
3. Ковалев Г. А. Пространственный фактор школьной среды: альтернативы и перспективы / Г. А. Ковалев, Ю. Г. Абрамова // Учителю об экологии детства. – М., 1996. – С. 189–199.
4. Козырев В. А. Теоретические основы развития гуманитарной образовательной среды университета : монография / В. А. Козырев. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 1999. – 276 с.
5. Мануйлов Ю. С. Концептуальные основы средового подхода в воспитании / Ю. С. Мануйлов // Вестн. ун-та РАО. – 2003. – № 1. – С. 36–68.
6. Панченко Л. Ф. Інформаційно-освітнє середовище сучасного університету : монографія / Л. Ф. Панченко;

М-во освіти і науки України, держ. закл. "Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка". – Луганськ : ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2010. – 279 с.

7. Слободчиков В. И. Образовательная среда: реализация целей образования в пространстве культуры / В. И. Слободчиков // Новые ценности образования: культурные модели школ. – М. : Инноватор-Беннет college, 1997. – Вып. 7. – С. 174-184.
8. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / В. А. Ясвин. – М.: Смысл, 2001. – 365 с.

References:

1. Bykov V. Iu. Navchalne seredovyshche suchasnykh pedahohichnykh system / V. Iu. Bykov // Profesiina osvita : pedahohika i psykhohohiia / Za red. I. Zaziuna, N. Nychkalo, T. Levovytskoho, I. Vilsh. Ukraino-polskyi zhurnal. Vydannia IV. – Cherkashova : Vydavnytstvo Vyschoi Pedahohichnoi Shkoly u Cherkashovi, 2004. – S. 59-79.
2. Hurzhii A. M., Zhuk Yu. O., Volynskiy V. P. Zasoby navchannia : navchalnyi posibnyk. – K. : IZMN, 1997. – 208 s.
3. Kovalev G. A. Prostranstvennyy faktor shkolnoy sredy: alternativy i perspektivy / G. A. Kovalev, Yu. G. Abramova // Uchitelyu ob ekologii detstva. – M., 1996. – S. 189-199.
4. Kozyrev V. A. Teoreticheskie osnovy razvitiya gumanitarnoy obrazovatelnoy sredy universiteta : monografiya / V. A. Kozyrev. – SPb. : Izd-vo RGPU im. A. I. Gertsena, 1999. – 276 s.
5. Manuylov Yu. S. Kontseptualnye osnovy sredovogo podkhoda v vospitanii / Yu. S. Manuylov // Vestn. un-ta RAO. – 2003. – № 1. – S. 36–68.
6. Panchenko L. F. Informatsiino-osvitnie seredovyshche suchasnoho universytetu : monohrafiia / L. F. Panchenko; M-vo osvity i nauky Ukrainy, derzh. zacl. "Luh. nats. un-t im. Tarasa Shevchenka". – Luhansk : LNU im. Tarasa Shevchenka, 2010. – 279 s.
7. Slobodchikov V. I. Obrazovatel'naya sreda: realizatsiya tseley obrazovaniya v prostranstve kultury / V. I. Slobodchikov // Novye tsennosti obrazovaniya: kulturnye modeli shkol. – M. : Innovator-Bennet college, 1997. – Vyp. 7. – S. 174-184.
8. Yasvin V. A. Obrazovatel'naya sreda: ot modelirovaniya k proektirovaniyu / V. A. Yasvin. – M. : Smysl, 2001. – 365 s.

Sisoeva A. N. Suщность феномена учебной среды для студентов ВУЗ.

В статье раскрыта суцність феномена и рассмотрены трактовки учеными понятие "учебная среда", видение ее структуры в педагогическом контексте, компоненты и способы реализации. На основе анализа приведены собственное определение учебной среды.

Ключевые слова: образовательное пространство, проектирование учебной среды, учебная среда.

Sisoeva A. N. Essence of the phenomenon of educational environment for students institute of higher.

The article reveals the essence of the phenomenon and scientists discussed the interpretation of the concept of "learning environment", the vision of its structure in a pedagogical context, components and methods of implementation. Based on the analysis presented his own definition of the learning environment.

Keywords: educational space, learning environment, the design of learning environments.

УДК 004:[371.13:62]

Скварок М. Ю.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ З ПРОФІЛЮ "ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБІВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ"

У статті теоретично обґрунтовано педагогічні умови застосування інформаційних технологій навчання, дотримання яких уможливить підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів швейного профілю.

Ключові слова: педагогічні умови, інформаційні технології, інженер-педагог.